

Montessori ugdymo sistema

Montesorinio ugdymo pradininkė – italė Marija Montessori. M. Montessori taikydama tuomet naują, savotišką ugdymo metodą dirbo su protiškai atsilikusiais vaikais ir pasiekė stebėtinų rezultatų. Kaip vėliau paaiškėjo tai nebuvo vaikai su protine negalia, jie buvo tiesiog socialiai apleisti, o montessori metodas padėjo jiems grįžti į pilnavertį gyvenimą. Marijos Montessori pedagoginė sistema anuo metu reiškė revoliuciją. Pedagogė priklausė pedagogikos reformavimo judėjimui.

Šis tarptautinis judėjimas pasisakė prieš:

- vaiko gyvenimo ribojimą taisyklėmis;
- auklėtojų autoritariškumą.
- mokykloje dėstomos medžiagos mokymąsi atmintinai ir negalvojančiam.

Jie pabrėžė, kad reikia:

- suprasti vaiko ypatumus ir savitumą;
- auklėtojams būti vaikui patarėjais;
- sudaryti galimybę vaikui turėti savo nuomonę.

M. Montessori kilo elementarus klausimas: jei naujasis metodas taip pagelbėjo šiems vaikams, tai kaip jis, taikomas nuo mažiausių dienų, paveiktų visiškai sveikus vaikus? Taip prasidėjo montesorinio ugdymo taikymas ir tobulinimas bei plitimas po visą pasaulį.

Montessori ugdymo sistema – viena iš keleto šiuo metu taikomų Lietuvoje. Ji garantuoja visapusišką vaiko ugdymą atsižvelgiant į jo psichikos būklę įvairiais amžiaus tarpsniais. Metodas paplitęs daugelyje pasaulio šalių. Lietuvoje taip pat yra įsikūrusi Lietuvos M. Montessori asociacija (LMA), besirūpinanti auklėtojų, pedagogų rengimu bei taisyklingu metodo taikymu mūsų šalies įstaigose.

Montesorinio ugdymo tikslas – išugdyti laisvą, savarankišką žmogų, suvokiantį mokymosi reikšmę, gebantį rinktis prasmingus gyvenimo ir veiklos tikslus, pajėgų integruotis į visuomenę ir ją tobulinti, pasirengti nuolatos mokytis, ugdyti savo gebėjimus. Visa ko pagrindas – protinis lavinimas, kūryba naudojama rečiau, ji tik būdas priartėti prie tikslo. Akcentuojama vaiko individualybė, todėl labai daug dirbama asmeniškai su kiekvienu vaiku. Darželio grupės sudaromos iš įvairaus amžiaus vaikų. Tai labai teigiamai veikia augančius ir besimokančius vaikučius, juk skirtingo amžiaus broliukas ir sesutė gali lankyti tą pačią grupę ir kasdien nesijaudinti, kad visą dieną bus atskirti vienas nuo kito. Tai padeda darželinukams jaustis saugiai savo pažįstamų ar giminaičių tarpe. Kitas labai svarbus skirtingo amžiaus vaikų auklėjimo drauge aspektas – jaunėlių mokymasis iš vyresnių vaikų bei jų savaiminis noras padėti mažesniesiems. Vaikučius tai veikia ypatingai – jie patys mokosi bendrauti,

padėti, paaiškinti vienas kitam, o patys mažiausi turi puikų pavyzdį – vyresnius savo grupės draugus. Montessori auklėjimas specifinis tuo, jog galima dirbti beveik nekalbant ir žodžiu neaiškinant vaikui. Pakanka jam parodyti, nukreipti, veido išraiška leisti suprasti, kad jis viską daro gerai. Dėl šios priežasties montessori grupės visame pasaulyje renkasi daug keliaujančios šeimos, pavyzdžiui diplomatai. Marija Montessori sukūrė visą didaktinių priemonių sistemą, kurią galima suskirstyti į penkias svarbiausias grupes:

- gyvenimo praktikos pratimai (pvz., rišimas, varstymas, sagstymas, vandens pilstymas);
- juslinio lavinimo priemonės (pvz., barškučiai, raudonosios lazdelės);
- matematikos didaktinė medžiaga (pvz., auksiniai karoliai, dryžuotosios lazdelės);
- kalbos didaktinė medžiaga (pvz., šiurkščiosios raidės iš švitrinio popieriaus, judamosios raidės);
- pasaulio pažinimo priemonės (pvz., gaublys, botanikos komodelė).

Visos didaktinės priemonės pagamintos, vadovaujantis tam tikrais principais: jos skirtos vienai kuriai nors sąvokai išaiškinti ir vaiko dėmesį nukreipti tik į ją. Užduotys vaikams pateikiamos pagal sunkumą ir tam tikra seka, jų negalima skirti bet kuria tvarka. Visos didaktinės priemonės sukurtos, kad vaikai aktyviai dirbtų ir kartu patys darytų apibendrinimus. Vaikas dirbdamas tas priemones pažįsta, lygina ir sugrupuoja. Kiekviena priemonė turi klaidų kontrolę – yra taip pagaminta, kad vaikas pastebėtų savo klaidas. Vaikui nereikia auklėtojo pagalbos, suklydęs jis pats pastebi ir ištaiso savo klaidą. Taip vaikui sudaromos galimybės laisvai pasirinkti ir ugdyti jo savarankiškumą. Labai svarbus yra estetiškas didaktinės medžiagos vaizdas – ji turi patikti vaikams, traukti jų dėmesį, su tokia priemone dirbama rūpestingiau ir kruopščiau. Svarbiausias mokomųjų priemonių tikslas – padėti vaikui pačiam sugrupuoti daugybę patirtų įspūdžių ir apdoroti gautą informaciją. Jos padeda vaikui geriau suprasti pasaulį. Mokomosios priemonės – neatskiriama Montessori koncepcijos dalis. Bet ji įgauna prasmę tik tada, jei yra laisvai pasirenkama ir naudojama tinkamai parengtoje aplinkoje, prižiūrint specialiai parengtai auklėtojai. Teigiamą poveikį vaiko raidai daro keturi faktoriai: tinkamai paruošta aplinka, specialųjį parengimą turinti mokytoja, vaikams suteikiama pasirinkimo laisvė ir mokomosios priemonės.

Ypatingą vietą montessori sistemoje užima auklėtoja arba ugdytoja, kuri turi būti specialiai paruošta. Montessori grupės auklėtojai tenka visai kitas vaidmuo, negu tradiciniame vaikų darželyje. Montessori metodais dirbančio ugdytojo uždavinys ne mokyti, o vadovauti vaiko saviugdai: skatinti prigimtinių vaiko galių sklaidą ir kurti ugdymo reikmėms pritaikytą aplinką. Pagrindinis Montessori reikalavimas – vaikas turi mąstyti pats, patirdamas kuo mažiau svetimų įtakos. Auklėtoja turi būti

santūri ir nesikišti į vaiko veiklą. Jai keliamos tokios užduotys: parengti aplinką ir tinkamai ją prižiūrėti – rūpintis, kad mokomosios priemonės būtų surūšiuotos, tvarkingos, švarios, kad kiekvienas komplektas būtų visos sudėties ir padėtas tinkamoje vietoje. Beveik visos priemonės yra skirtos individualiam darbui, todėl iš pradžių jos siūlomos atskirai vienam vaikui. Stebėdama vaikų darbą, auklėtoja turi parinkti tinkamą momentą naujai medžiagai pateikti ir pasiūlyti būtinus mokomųjų priemonių variantus. Labai svarbu yra tai, kad vaikai nebūtų skubinami. Auklėtoja naują medžiagą turi pateikti atidžiai.

Auklėtoja ar mokytoja turi laikytis tokio darbo metodo:

- Pirmiausia mokytoja kartu su vaiku paima mokomąją priemonę nuo lentynos. Taip vaikas sužino, kur ji būna padėta, gali panorėjęs pasiimti ir tvarkingai padėti atgal.
- Paprastai darbas vyksta ant kilimėlio. Ant jo dedama ar išdėstoma tik ta priemonė, su kuria bus dirbama. Tada darbo vieta aiški, kiti daiktai neblaško vaiko dėmesio.
- Vaikas atsisėda taip, kad gerai matytų, ką daro auklėtoja. Ji pristato priemonę aiškiai ir tiksliai, jos judesiai lėti ir gerai apgalvoti.
- Kai vaikas supranta užduoties esmę, jam leidžiama dirbti savarankiškai. Auklėtoja nesikiša į jo darbą ir stebi jo darbą.
- Padirbėjęs su mokomąja medžiaga, galima reiškinį ar savybę įvardyti. Tai atliekama per trijų pakopų pamokėlę. Pirmiausia įvardijama ypatybė. Per antrą pamokėlės dalį patikrinama, ar vaikas suprato sąvokas. Trečioji pakopa – kai vaikas pats vartoja išmoktas sąvokas. Vėliau vaikai mokomi žodžius laipsniuoti.

Specialiai pasirengusi auklėtoja turi tinkamai paruošti grupės kambarį. Darbo aplinka turi atitikti vaikų amžiaus tarpsnius. Ikimokyklinio amžiaus vaikams skirti baldai yra paprasti, sustatyti taip, kad būtų aišku, kur kas padėta. Tada vaikas geriau orientuojasi, ir jo neblaško įvairūs dirgikliai. Mokomąsias priemones reikia išdėstyti taip, kad būtų aiškiai matoma, jog grupėje yra ar klasėje yra tik po vieną tokį patį jos komplektą. Taip vaikams iš tiesų sudaroma galimybė iš daugelio pasirinkti vieną. Vaikai turi tarpusavyje susitarti. Be to, mokoma rūpestingai ir atsargiai naudotis priemone. Kiekviena priemonė grupės kambaryje ar klasėje turi pastovią jos laikymo vietą. Tada vaikai žino, kur jos vieta ir kur ją padėti baigus darbą. Patalpa yra šviesi, maloni, o priemonių spalva ir forma aiški. Montessori darželio grupės aplinką sudaro trys zonos: gyvenimo praktikos pratimų zona, sensorinė zona bei mokslo zona. Ypač vertingais laikomi gyvenimo praktikos pratimai, kurie padeda vaikui pasiruošti tolesniam pažinimui. Šiuose pratimuose vaikai semiasi kasdienio gyvenimo įgūdžių – mokosi užsirišti batukus, džiauti skalbinius, kepti pyragą ir visko ko tik jam gali prireikti.

Gyvenimo praktikos pratimai:

- grakštumo ir mandagumo pratimai;
- savęs apžiūrėjimo ir švaros, bei tvarkos pratimai;
- aplinkos apžiūrėjimo pratimai ir auklėjimas gamtoje;
- pusiausvyros pratimai;
- tylos pratimai.

Kadangi montesori auklėjime labai svarbią vietą užima įvairūs jutimai yra ir tam skirta vieta. Tai – sensorinė zona. Vaikai čia mokosi pajusti liesdami bei matydami. Pažįstami įvairūs paviršiai, geometrinės formos ir kt. Sensorinių užduočių pagalba yra išlavėjusios regos ir klausos joslės. Mokslo zonoje yra įvairiausioms mokslo šakoms skirtų kampelių – matematikos, kalbos, zoologijos, istorijos ir kt. Kiekvienas auklėtinis gali mokytis tai, kas jam labiausiai patinka, o kuriam nors susidomėjus kuo nors nauju auklėtojos dėka tuoj pat atsiranda specialiai tam skirtas kampelis. M. Montesori ugdymo sistemai būdinga laisvės ir drausmės sąveika, todėl ugdomos vaiko bendražmogiškosios vertybės, puoselėjama socialinio bendravimo bei bendradarbiavimo patirtis. Vaikai atitinkamai sutvarkytoje patalpoje gali laisvai pasirinkti, su kuo, kokiomis priemonėmis ir kaip ilgai dirbs. Jie turi galimybę kartoti pratimą kiek nori ir patys nusprendžia, kada pereiti prie sunkesnės pakopos. Be laisvės negali būti ir drausmės. Todėl, kad nebūtų nesusipratimų akcentuojama ir drausmė. Auklėtojas ar mokytojas atidžiai stebi vaikų veiklą, kaip jiems sekasi, pasiūlo priemonę ir prižiūri, kad su ja būtų dirbama tinkamai. Mokymosi pažanga aprašoma mokomosios medžiagos knygoje. Vaikai gali bėgioti po klasę, stebėti, kaip dirba kiti vaikai, prieiti prie lentynų, apsižiūrėti. Jei jau pasirinko priemonę, gali dirbti prie stalo ar ant grindų, sėdėdamas ar gulėdamas. Tačiau jokia būdu negalima trukdyti kitiems vaikams. Drausmės pagrindas yra tvarka ir laisvė. Jeigu jų nėra nebus ir drausmės. Kai trūksta tvarkos sudrausminti vaikus sunku. Griežta dienotvarkė padaro vaiką nuostabiai drausmingą. Svarbus dalykas drausmei ugdyti yra vaiko savarankiškumas, nes drausmė pagal Montessori yra ne pasyvumas, nieko nedarymas, bet tvarkingas ir sąmoningas veiklumas. Paruošta veikla yra reikalinga sveikam proto vystymuisi. Prie vaiko ugdymo prisideda ir tėvai. Tėvai gali buityje rasti ir pasiūlyti vaikui priemonių, kurios atitiktų Montessori principus. Būtina, kad tėvai apgalvotų savo elgesį. Reikia pasirūpinti, kad vaikas turėtų pakankamai vietos dirbti, vengti tuojau pat taisyti klaidas, netrukdyti jam susikaupti, kai intensyviai dirba.

Montessori darželio skirtumai nuo tradicinio:

- Aplinkos paruošėja yra auklėtoja. Paruoštoje aplinkoje vaikai mokosi patys per savo patirtį ir atradimus. Stalai, kėdės lengvi, leidžiant pasirinkti tinkamą vietą ir padėtį, vaikas gali atsisėsti

prisitaikydamas prie vietos. Tai išorinis laisvės požymis, auklėjimo priemonė.

- Daiktų paprastumas ir netobulumas padeda išlavinti vaiko vikrumą.
- Didaktinių priemonių sistema – viena iš sudėtinių vaiko aplinkos dalių lavinančių vaizduotę.
- Kiekvienas daiktas turi savo paskirtį ir nėra naudojamas savo tikslam.

Apibendrinant galima teigti, kad Montessori ugdymo sistema garantuoja visapusišką vaiko ugdymą atsižvelgiant į jo psichikos būklę įvairiais amžiaus tarpsniais. Todėl baigus darželį mokykloje galima mokytis toliau šiuo metodu.

Montesorinio ugdymo tikslas – išugdyti laisvą, savarankišką žmogų, suvokiantį mokymosi reikšmę, gebantį rinktis prasmingus gyvenimo ir veiklos tikslus, pajėgų integruotis į visuomenę ir ją tobulinti, pasirengti nuolatos mokytis, ugdyti savo gebėjimus.

Vaikams ši sistema naudinga tuo, kad vaikams suteikiamas savarankiškumas. Vaikams leidžiama savarankiškai dirbti su ugdomosiomis priemonėmis. Auklėtoja netaiso vaiko padarytų klaidų, leidžia jam pačiam suprasti viską. Taip pat akcentuojama laisvė. Auklėtoja vaikams sukuria aplinką, kurioje gali laisvai dirbti ir žaisti. Vaikas mąsto pats, patirdamas kuo mažiau svetimės įtakos. Vaikai nėra skubinami. Montessori sukurta didaktinė medžiaga – mokomosios priemonės palengvina mąstymo ir sisteminimo procesą. Naudodamas šias priemones, vaikas mokosi sąmoningai skirti savybes, požymius, lyginti, klasifikuoti ir suvokti tarpusavio ryšius. Ypač svarbiu dalyku Montessori laiko tai, kad intensyviai padirbėjęs vaikas jaučia didžiulį vidinį pasitenkinimą. Darželio grupės sudaromos iš įvairaus amžiaus vaikų grupių. Todėl tą pačią grupę gali lankyti brolis ar sesuo. Tai padeda vaikams jaustis saugiai. Grupės aplinka atitinka vaikų amžiaus grupes. Visos priemonės išdėstytos, kad vaikai galėtų lengviau orientuotis. Ši sistema yra paplitusi visame pasaulyje. Visi darželiai dirba pagal tuos pačius metodus, todėl montesorinio ugdymo darželį galima lankyti ir kitoje šalyje, nesijaudinant, kad bus kalbama kita kalba. Dirbama savarankiškai su ugdomosiomis priemonėmis, viską galima paaiškinti judesiais.

Literatūra:

Fisher D.C. Montesoriška motina (1992).

Hagemann C., Borner I. Vaikų rengimas mokyklai pagal M. Montessori (2004).

Parengė:

Inga Stiopina, vyresnioji auklėtoja